

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Fakulta sociálních věd
Institut mezinárodních studií

PROTOKOL O HODNOCENÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(Posudek oponenta)

Práci předložil(a) student(ka): **ČERVENKOVÁ, Romana**

Název práce: ***Úpadek islámského radikalismu v bosňáckém etnickém prostoru na přelomu tisíciletí. Praha, 2015. 58 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Kamil Pikal.***

Oponoval (u externích oponentů uveďte též adresu a funkci v rámci instituce): PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.,
IMS–KRVS, FSV UK Praha

1. OBSAH A CÍL PRÁCE (stručná informace o práci, formulace cíle):

Předmětem zájmu bakalářské práce Romany Červenkové je islámský radikalismus a jeho pozice v bosňáckém etnickém prostoru na přelomu 20. a 21. století. Autorka se věnuje především rozmachu salafistického hnutí v Bosně a Hercegovině v důsledku občanské války v letech 1992–1995, působení zahraničních charitativních organizací a arabských bojovníků spjatých s tímto směrem islámského fundamentalismu. Červenková se zabývá výhradně sunnitským islámským fundamentalismem; působení islámských šiitských radikálů z Íránu, který jako vůbec první muslimská země poskytl pomoc sarajevské vládě, ponechává stranou. Ukončení etnického konfliktu a odchod většiny džihádistů z Bosny a Hercegoviny pak chápe jako počátek ochabování pozice islámského radikalismu a jeho šířitelů a postupného úpadku salafismu v zemi. Za zásadní předěl, který posílil negativní postoj muslimského obyvatelstva Bosny a Hercegoviny k radikalismu, pak autorka považuje události po 11. září 2001 a především změnu zahraničněpolitické orientace Turecka. Ankara se začala po roce 2002 mnohem výrazněji angažovat v regionu tzv. západního Balkánu. Posilující přítomnost Turecké republiky v Bosně a Hercegovině, její hospodářské a sociální aktivity a štedrá finanční výpomoc určená nejen pro muslimské věřící dále oslabovaly stoupence radikálního salafistického hnutí.

2. VĚCNÉ ZPRACOVÁNÍ (náročnost, tvůrčí přístup, argumentace, logická struktura, teoretické a metodologické ukotvení, práce s prameny a literaturou, vhodnost příloh apod.):

Bakalářská práce, v celkovém rozsahu 58 stran, splňuje všechny formální požadavky kladené na tento typ práce; je logicky a srozumitelně strukturovaná do šesti kapitol. V úvodu jsou nastíněny jak teologická východiska islámského radikalismu (panislamismus, mechanismy šíření wahhábismu), tak historický exkurz přítomnosti islámu v této bývalé jugoslávské republice. Následuje přehledová kapitola o aktivitách salafistů v Bosně a Hercegovině v průběhu devadesátých let. Stěžejní část práce tvoří kapitoly o úpadku salafistického vlivu a posílení turecké přítomnosti v Bosně a Hercegovině na počátku 21. století.

Vzhledem ke kompilačnímu charakteru práce, která s výjimkou článků na zpravodajských serverech vychází prakticky pouze ze sekundárních zdrojů anglické provenience, postrádám důslednější základní diskusi využití literatury a kritické zhodnocení stěžejních v práci využitých titulů. Autorka například odkazuje na vybrané publikace převzaté z diplomové práce Mgr. Vladimíry Jankové o wahhábistickém hnutí na Balkáně vágním tvrzením, že se v nich „objevuje mnoho pochybných údajů“ [s. 4]. Uvedené tituly, které i jí evidentně posloužily jako jeden ze zdrojů, však čtenáři nikterak nepředstavuje a kriticky nehodnotí.

3. FORMÁLNÍ A JAZYKOVÉ ZPRACOVÁNÍ (jazykový projev, správnost citace a odkazů na literaturu, grafická úprava, formální náležitosti práce apod.):

Stylistika práce je spíše na průměrné úrovni. Používání přítomného času pro historický výklad samozřejmě zůstává věcí rozhodnutí autora. Ve vyjádřeních, která se týkají dění již definitivně uzavřeného, by se však striktní užití minulého času hodilo mnohem více. Stejně tak je nevhodné pro historický výklad kombinovat v jedné větě minulý a přítomný čas (např. „turecká aktivita na Balkáně byla významná až od roku 2002, kdy politická strana AKP uspěla ve volbách a mění se zahraničněpolitická doktrína země“ [s. 25]). V mnoha rozvitých větách se vyskytují několikrát po sobě se opakující vztažná zájmena který, jaký atd. Celkový dojem z práce oslabují mnohá nesrozumitelná tvrzení či klišé (např. „Ideologická charakteristika SDA byla kontroverzním tématem v kruhu duchovních a pozorovatelů bosenské politiky.“ [s. 10], „Bosna a Hercegovina je vzhledem ke své vnitrozemské povaze domovem mnoha etnik.“ [s. 8], „Vzhledem k tomu, že je Bosna pro

Turecko marginálním obchodním partnerem, jsou pozitivní vztahy mezi těmito dvěma státy pro bosenskou vládní elitu mimořádně důležité.“ [s. 30]).

Výraz „Islámská komunita“ (*Islamska zajednica*) se v českých pracích překládá nejčastěji jako Islámské společenství. V případě konfliktu v Bosně a Hercegovině v letech 1992–1995 nešlo o „bosensko-srbskou válku“ [např. s. 7], ale o komplikovaný občanský konflikt, do nějž byly tatkež zapojeny sousední státy Svazová republika Jugoslávie a Chorvatsko. Autorka rovněž volně zaměňuje a směšuje výrazy „Srbové“, „Srbsko“, „Republika srbská“. Není proto jasné, kdy hovoří o bosenských Srbech, a kdy hovoří o Srbech z vedlejšího Srbska a Černé Hory. Bosenská armáda (respektive správně Armáda Bosny a Hercegoviny) nebyla zformována v roce 1991 [s. 11], ale až o rok později, v roce 1992. Tvrzení, že „společně s bosenskou armádou bojovali proti Srbům i *mudžáhidové* z islámských zemí“ [s. 11], je neúplné. Tyto vojenské jednotky totiž od roku 1993 současně útočily i na Chorvaty a později i na Abdićovy muslimské síly v oblasti Bihaće. O nadnesených počtech *mudžáhidů*, které uváděli srbsí autoři, hovoří jako o srbské válečné a poválečné propagandě. Bosňácký výklad, který byl mnohdy obdobně účelový, zavádějící a tendenční, přitom nikterak takto expresivně neoznačuje. Mustafa Cerić byl zvolen do čela Islámského společenství již v roce 1993 (a nikoliv v roce 1999) [s. 19]. Až v roce 1999 se však formálně stal Velkým muftím (*Reis-ul-ulemou*). Když už autorka o Cerićovy hovoří jako o „známé postavě mezináboženských debat na mezinárodní úrovni a také příznivci turecké přítomnosti v zemi“ [s. 19], slušelo by se dodat, že Cerić je současně silně vyhraněným bosňáckým nacionalistou. Gornja Maoča, sídlo nejsilnější salafistické komunity v Bosně a Hercegovině, neleží na severu distriktu Brčko [s. 32], ale naopak na jihu, v blízkosti entitní linie a Federace Bosny a Hercegoviny. Tvrzení, že „neutrální statut Brčka má ... za následek konfliktní prostředí v rámci domácího obyvatelstva, které je tvořeno nejen Bosňáky, ale i bosenskými Chorvaty a Srby, kteří zde tvoří minoritu“ [s. 32], není pravdivé. Národnostní poměry v Brčku, kde skutečně došlo alespoň k částečnému obnovení původního multietnického charakteru území, lze ve srovnání se zbytkem Bosny a Hercegoviny naopak označit za vcelku pokojné, byť k harmonii mají tamní společenství daleko. V případě vzpomnutí muftiho Zukorliće v Sandžaku a plánovaného útoku na jeho osobu tamními salafisty [s. 35] by bylo vhodné doplnit, že Zukorlić sám aktivity místních radikálů z pragmatických důvodů dlouho tiše toleroval.

4. STRUČNÝ KOMENTÁŘ HODNOTITELE (celkový dojem z bakalářské práce, silné a slabé stránky, originalita myšlenek, naplnění cíle apod.):

Za jeden z limitů práce považuji nedůsledné vymezení bosňácké identity a teritoriální rozhraničení bosňáckého národa. Autorka sice uvádí, že geograficky je bakalářský projekt ohraničen Federací Bosny a Hercegoviny, distriktem Brčko a historicko-geografickou teritoriální jednotkou Sandžak, nejčastěji však operuje s generalizujícím pojmem Bosna a Hercegovina, či nevhodně pouze se zkráceninou „Bosna“ (a to i v názvech kapitol: např. podkapitola 2.3 Oživení islámských tradic během války v Bosně [s. 10]). V poslední kapitole práce se navíc kromě „odlehých regionů“ [s. 32] Brčka (v tomto případě se rozhodně nejedná o periferní region, ale o jeden ze strategicky nejdůležitějších hospodářských uzlů Bosny a Hercegoviny) a Sandžaku dotýká i salafistické pobočky ve Vídni.

V případě vymezení bosňácké identity lze konstatovat, že zatímco v srbské části Sandžaku bylo označení Bosňák přijato a kodifikováno jako nacionální kategorie (formálně poprvé se objevilo ve sčítání v roce 2002), v Černé Hoře nadále existovala neobyčejně rozmanitá pluralita výběru národní příslušnosti osob z islámského kulturního prostředí (Bosňáci, Muslimové, Bosňané, Bosňáci/Muslimové, Muslimové/Bosňáci atd.). V této souvislosti se domnívám, že autorka měla důsledně vysvětlit rozdíl v termínech „muslim“, „Muslim“ a „Bosňák“. Tak například na s. 8 píše v souvislosti s pádem A. Rankoviće, že důvody jeho odstranění byly jiné, než „náboženská horlivost samotných Bosňáků“. Přestože na s. 9 správně uvádí, že Bosňáci byli od roku 1968 oficiálně označováni jako Muslimové, nikde neuvádí, že to byl rok, kdy tato etnokonfesionální komunita získala statut třetího konstitutivního národa Bosny a Hercegoviny. Navíc označení Bosňák tehdy formálně vůbec neexistovalo; přijato bylo až v roce 1993. Chybné je také označení „bosňáčtí muslimové“ [s. 9]; v tomto případě se jedná o bosenské muslimy.

Má další výtku směřuje k úplnému opomenutí nastínění kontextu rozpadu Jugoslávie, který byl v souvislosti s bujícím nacionalismem (nejen srbským a chorvatským, ale i muslimským) stěžejní pro posilování postavení a významu islámu v Bosně a Hercegovině. Na tomto místě není zřejmé, co má autorka na mysli větou „Někteří považovali SDA za obyčejnou nacionalistickou stranu, jiní ji považovali za stranu se skrytou islámskou agendou“ [s. 10]. Politika SDA přitom byla zcela jednoznačně založena na fundamentu islámského nacionalismu, islámské prvky byly společně s důrazem na autochtonní postavení muslimské komunity v Bosně a Hercegovině ve straně silně artikulovány.

5. OTÁZKY A PŘIPOMÍNKY DOPORUČENÉ K BLIŽŠÍMU VYSVĚTLENÍ PŘI OBHAJOBĚ (jedna až tři):

Spiše k polemice při obhajobě určená (ne vysloveně kritická) je autorčina interpretace chápání islámského radikalismu v Bosně a Hercegovině jako oslabujícího fenoménu „v úpadku“. Již z titulu práce je jasné patrné, že autorka považuje sílu, vliv a význam islámského radikalismu v Bosně a Hercegovině za ochabující. Svá tvrzení dokládá vývojem událostí po roce 2001, kdy salafisté v Bosně a Hercegovině ztrácejí důvěryhodnost a názorově se začínají štěpit. Červenková rovněž vyslovuje domněnku, že „islámský radikalismus byl na počátku 21. století v Bosně a Hercegovině významně potlačen a zdiskreditován a je zatím velmi nepravděpodobné, že by se situace někdy v budoucnu změnila“ [s. 20]. Tento předpoklad dále opírá o rozbor přítomnosti Turecké republiky v Bosně a Hercegovině a jejího výrazného vlivu v bosenském politickém prostředí. Úpadek islámského radikalismu dokazuje i tím, že někteří bosenští salafisté zamířili bojovat za Islámský stát. Podle Červenkové z toho vyplývá, že „následkem neúspěchu propagace salafismu a jeho všeobecně negativnímu nahlížení v Bosně a Hercegovině odcházejí nejradikálnější salafisté do míst, kde budou pozitivně přijímáni“ [s. 39]. Všechna předešlá tvrzení, se kterými Červenková ve své práci operuje, považuji spíše za hypotézy hodné dalšího zkoumání než za přesvědčivé vyargumentovaná tvrzení. Osobně bych proto výraz „úpadek“ salafistického vlivu nahradil opatrnějším obratem (např. reformulace). A to i vzhledem ke skutečnosti, že salafisté v Bosně a Hercegovině změnili v kontextu událostí posledních několika let přístup a stáhli se do ústraní. Jejich přítomnost však napříč Federací Bosny a Hercegoviny neochabuje (kromě Donjiho Vakufu se lze s jejich aktivitami setkat i v dalších středně velkých či menších městech, např. Kladanj, Kalesija, ale i třeba Ustikolina).

6. DOPORUČENÍ / NEDOPORUČENÍ K OBHAJOBĚ A NAVRHOVANÁ ZNÁMKA (výborně, velmi dobře, dobře, nevyhověl):

Navzdory výše vyřčeným kritickým připomínkám považuji bakalářskou práci studentky Červenkové za solidní počín a doporučuji ji k obhajobě s hodnocením velmi dobře – 2.

Datum: 21. 5. 2015

Podpis:

Pozn.: Hodnocení pište k jednotlivým bodům, pokud nepíšete v textovém editoru, použijte při nedostatku místa zadní stranu nebo příložený list. V hodnocení práce se pokuste oddělit ty její nedostatky, které jsou, podle vašeho mínění, obhajobou neodstranitelné (např. chybí kritické zhodnocení pramenů a literatury), od těch věcí, které student může dobrou obhajobou napravit; poměr těchto dvou položek berte prosím v úvahu při stanovení konečné známky.